Het verhaal en de betekenis van het Aderhuis in Drieborg

Een herbergzaam huis voor een ‘heilige opdracht’

Het complex in Drieborg in zijn oorspronkelijke staat, vóór de brand in 1957.

Voorwoord

In 2020 herdenken we dat Nederland 75 jaar geleden werd bevrijd van het nazibewind. Die bevrijding maakte in ons land een einde aan de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog. De oorlog en de ermee gepaard gaande vervolging van onder meer joodse inwoners en verzetslieden vormen belangrijke thema's binnen onze herdenkings- en herinneringscultuur.
Uit recent onderzoek van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed blijkt dat herinneringserfgoed een belangrijke functie heeft in het tastbaar en beleefbaar maken van het verleden. Historische objecten, gebouwen en plaatsen bieden een authentieke plek om naartoe te gaan en het verhaal over het verleden te ervaren. Als de herinneringen het karakter hebben van een herdenking, zijn ze bovendien een belangrijke plek om samen te komen.
Zo kan het belangrijk zijn om een gebouw monumentale bescherming te verlenen op grond van zijn sociale waarde en het belang van het verhaal dat dit erfgoed vertelt en in herinnering houdt.

Een gebouw dat dit zeker verdient, is het Aderhuis: pastorie en leerkamer van Drieborg.
Dit complex werd in 1950 gerealiseerd door de bevlogen predikantsvrouw en oorlogsweduwe Johanna Adriana Ader-Appels en is in 2019 eigendom geworden van de Stichting Oude Groninger Kerken.
Deze brochure vertelt in vogelvlucht de achtergronden van dit levenswerk van 'Mevrouw Ader' in Oost-Groningen.

Peter Breukink,
directeur Stichting Oude Groninger Kerken

Inleiding

Op 27 juni 2019 droeg de Ds. Aderstichting de pastorie met leerkamer in Drieborg over aan de Stichting Oude Groninger Kerken. Dit bijzondere naoorlogse complex werd in 1950 gerealiseerd naar de wens van de door het naziregime omgebrachte Ds. Bastiaan Ader (1909-1944). Zijn weduwe Johanna Adriana Ader-Appels (1906-1994) was daarbij de drijvende kracht.

Tot 2018 deed het woongedeelte van het complex dienst als predikantswoning voor de protestantse gemeente Reiderland. Door verdere samenvoeging van kerkelijke gemeenten in Oost-Groningen verviel deze functie. Met de overdracht aan de SOGK wil de Ds. Aderstichting het gebouw en zijn geschiedenis bewaren voor het nageslacht.
In cultuurhistorisch opzicht is het complex nauw verbonden met de in 1856 gebouwde rijksmonumentale Nederlands-hervormde kerk van Nieuw Beerta. Deze kerk is sinds 2003 in eigendom van de SOGK. De oorspronkelijke pastorie tegenover de kerk, waar het echtpaar Ader-Appels tijdens de Tweede Wereldoorlog een schuilplaats bood aan joodse onderduikers, werd eind jaren vijftig afgebroken.
Pastorie en leerkamer in Drieborg zijn daarmee de bewaard gebleven aardse getuigenis van een bevlogen, opofferingsgezind en wereldwijd gerespecteerd predikantenechtpaar. Het is ook de plek waar de internationaal bekende kunstenaar Bas Jan Ader (1942-1975) opgroeide en gevormd werd. En niet in de laatste plaats vertelt dit in sobere wederopbouwstijl opgetrokken complex een verhaal dat het beeld van de bewogen maatschappelijke geschiedenis van Oost-Groningen in de twintigste eeuw nader nuanceert en kleur geeft.

Verlies

What are we in the infinity of oceans and sky?
A small baby at the breast of eternity.

Have you heard of happiness
Springing from a deep well of sorrow?
Of love, springing from pain and despondency,
agony and death?
Such is mine.

Psalm 30:2

Deze regels schreef Johanna Adriana Ader-Appels in oktober 1975 op 'haar' pastorie in het Groningse dijkdorp Drieborg, het meest noordoostelijk gelegen dorp van Nederland. Ze had die nacht een visioen gehad waarin ze haar oudste zoon, Bas Jan Ader, in de golven zag. Enkele maanden daarvoor, op 9 juli, was de 33-jarige conceptueel kunstenaar in Cape Cod aan de Amerikaanse oostkust alleen vertrokken voor een zeiltocht van de nieuwe naar de oude wereld met het kleinste bootje ooit. Zijn recordpoging was het tweede deel van een kunstzinnig drieluik dat begonnen was in zijn thuisbasis Californië en dat zijn bekroning zou moeten krijgen in het Groninger Museum: *In search of the miraculous*.
Er was sinds zijn vertrek niets meer van hem vernomen. Een half jaar na Johanna's visioen, in april 1976 troffen Spaanse vissers zijn bootje aan bij de Ierse kust. Bas Jan werd nooit gevonden.
Het was niet het eerste grote verlies dat de predikante Johanna, Jo Ader, te dragen had. Op de namiddag van maandag 20 november 1944 was haar geliefde echtgenoot Bastiaan Ader, dominee te Nieuw Beerta en Drieborg, gedood door een vuurpeloton van het naziregime in de bossen bij Rhenen. Het echtpaar had sinds de zomer van 1942 in de statige pastorie tegenover de kerk van Nieuw Beerta onderdak geboden aan een achttal meest joodse onderduikers. Als lid van een verzetsnetwerk reisde Bastiaan per fiets en trein op en neer tussen Oost-Groningen en Amsterdam. Zo zou hij tot zijn arrestatie in juli 1944 tussen de tweehonderd en driehonderd onbemiddelde joodse mensen vanuit de hoofdstad helpen onderduiken. Daarnaast beraamde hij een bevrijdingsplan voor kamp Westerbork, dat door zijn arrestatie nooit tot uitvoering kwam.

Vanuit de gevangenis in Amsterdam wist Bastiaan Ader via clandestiene brieven en gedichten met zijn vrouw in contact te blijven. Het schrijven gaf hem veel kracht. Hij schreef er onder meer het hiernaast afgebeelde gedicht.
Waarschijnlijk is Bastiaan Ader nooit op de hoogte geweest van de geboorte van zijn tweede zoon Erik, enkele weken voor zijn executie.

't Is niet om mij dat ik die muren uit wil duwen,
Naar ruimte hijg en schreeuw om recht!
'k Weet mij verward in een onmeedogend kluwen
En ken het deel dat mij zal worden toegelegd.

't Is niet om mij: 'k heb fel en taai gestreden,
Bij dag noch nacht begeerd naar rust;
'k Heb in het lijden der gedoemden meegeleden.
En vaar nu heen naar verre, lichte kust.

Maar 'k moet nog zoveel diepe dingen zeggen
Aan haar die altijd op mij wacht;
Ik moet een kindje in zijn bedje leggen
En kussen het een zacht goe-nacht!

▲ *Jo Ader met Bas Jan als peuter.*
(foto Lily Samuel, coll. G.A.)

Het leven van de onderduikers op de pastorie in Nieuw Beerta kende een strak systeem, waarbij iedereen taken had en zij zich vliegensvlug konden verbergen bij onverwacht bezoek. De eerste onderduikster was fotografe Lily Samuel. Dankzij door haar meegebrachte fotoapparatuur kon een uniek beeld van deze periode vastgelegd worden. De opnames werden tijdens de oorlog bewaard in een ondergegraven melkbus. Lily en haar vriendin Ellie overleefden de Jodenvervolging uiteindelijk niet.
Ook de huishoudster op de pastorie, Tantje Bruins, speelde een belangrijke rol in het onderduiksysteem. In het boek van Jo Ader *Een Groninger pastorie in de storm* heet zij Froukje. Na de oorlog koesterde zij de fotoserie decennialang in een album. Na haar overlijden in 2016 zijn de foto's beschikbaar gekomen in de Beeldbank van Groninger Archieven.

◀ *Onderduikers drinken melk in de keuken.*
(foto Lily Samuel, coll. G.A.)

▲ *Onderduikers maken een gestencilde krant.*
(foto Lily Samuel, coll. G.A.)

▲ *Handwerken. (foto Lily Samuel, coll. G.A.)*

▲ *Snijbonen malen. (foto Lily Samuel, (coll. G.A.)*

Beroepen in het graan

Zes jaar eerder in 1938 was het jonge bevlogen predikantenechtpaar vanuit Amsterdam beroepen in het Oldambt. Midden in de 'graanrepubliek': een gebied waar de scherpe sociale tegenstellingen tussen rijke herenboeren en landarbeiders zich al hadden vertaald in nagenoeg lege kerkbanken. De kerk werd door veel arbeiders gezien als een instrument van de macht.

Voor het echtpaar was het gebied een bewuste keus. Een fietstocht van Bastiaan naar Jeruzalem in 1936 had de roeping tot zendingswerk bekrachtigd, maar hier, in de Groninger kleipolders was 'binnenlandse zending' minstens even urgent. Een tegenwicht bieden aan de 'materialistische' krachten van kapitalisme en communisme. Met een praktisch maatschappij-georiënteerd christendom waarin niet de leer uitgangspunt was, maar het handelen van Jezus Christus.

Ook voor de hervormde kerkenraad in Nieuw Beerta was de keuze voor Ader een bewuste. Het Oldambt was kerkelijk gezien verdeeld in orthodoxe predikanten en 'blikken domies', dominees die zo vrijzinnig waren dat ze zelfs niet meer geloofden. Deze enthousiaste onderwijzerszoon leek de ideale kandidaat. Noch orthodox, noch vrijzinnig, een predikant voor allen.

In beide Oost-Groninger dorpen, Nieuw Beerta en Drieborg, werd het echtpaar snel geaccepteerd. De energieke dominee zette diverse kringen op, waarbij hij zich bijzonder inzette voor de jeugd. Zijn vrouw Jo assisteerde hem in het werk en bij catechisaties. Ook leidde zij de kerkelij-

▾ *Bastiaan en Jo bij vertrek van zijn fietstocht naar Jeruzalem, Lochem, 8 juni 1936. (fotograaf onbekend, part. collectie)*

▾ *Dominee Ader bespeelde graag het kerkorgel. In zijn studietijd had hij diensten in de kerk in Lochem begeleid. (foto part.collectie)*

▴ *Dominee Ader met de jeugdclub voor de pastorie. Iedereen in zijn omgeving noemde hem Domie, Gronings voor dominee. Zelfs Jo duidt hem in haar boek aan met die 'koosnaam'. (fotograaf en jaartal onbekend, part. collectie)*

▸ *De pastorie in Nieuw Beerta. (fotograaf en jaartal onbekend, part.collectie)*

▲ *De hervormde kerk van Nieuw Beerta, in 1856 gebouwd op de plek van een zeventiende-eeuwse voorganger. (foto Omke Oudeman)*

ke vrouwenverenigingen in de twee dorpen. Jo beschikte over de MO-akte Engels en had een opleiding tot godsdienstonderwijzeres gevolgd.

Omdat Drieborg geen kerkgebouw had, vonden in dit vooral door landarbeiders bevolkte dorp, de activiteiten plaats in een lokaal van de lagere school. Dat was behelpen en al snel ontstond de sterke wens bij Bastiaan om hier een eigen kerkelijk centrum te bouwen. De kerkenraad was echter bang dat zoiets zou leiden tot afscheiding van de gemeente in Nieuw Beerta, waar boeren de leiding hadden.

Fonds en boek

Na de oorlog moest Jo met haar twee zoontjes Bas Jan (1942) en Erik (1944) alleen verder. Gesterkt door een bericht van een medegevangene van haar man, besloot zij gestalte te geven aan diens laatste en innige wens om hun kerkelijk-evangelisch opbouwwerk voort te zetten in Drieborg in een eigen gebouw. Deze 'heilige opdracht' werd haar levensdoel, haar verlies transformeerde zij tot kracht.

Om geld in te zamelen voor een kerkgebouw in Drieborg richtte Jo begin 1945 het Ds. Aderfonds op: niemand in de kerkenraad protesteerde nog tegen het plan van de weduwe van hun geliefde dominee en verzetsheld. Voor zijn herbegrafenis kwam zo veel aan giften voor bloemen binnen, dat Jo een groot deel daarvan in het fonds kon storten.

Tijdens de oorlog had Jo in het diepste geheim haar ervaringen op de pastorie bijgehouden in een dagboek dat zij op de graanzolder van een naburige boerderij schreef.

Met haar Amsterdamse werkervaring als redactiemedewerkster wist ze haar verhaal in het najaar van 1945 te publiceren onder de titel *Een Groninger pastorie in de storm*. De opbrengsten van het boek gingen naar het Ds. Aderfonds. Het werd met dertien drukken en vertalingen in het Duits, Fins en Engels een naoorlogse bestseller, die vooral in de boekenkast van een christelijk gezin niet mocht ontbreken. Naast de oorlogservaringen geeft Jo in haar boek een sterke getuigenis van het geloof dat haar overeind hield. Rond het boek gaf zij ook lezingen waarvan de giften steevast naar het fonds gingen. Dit werd in 1948 omgezet in de Ds. Aderstichting met als voornaamste doelstelling: de verkondiging van het evangelie in Drieborg, de daarachter gelegen polders en de Zijlen.

▲ *Stofomslag van de eerste druk van* Een Groninger pastorie in den storm, *1945.*

▸ *Gedeelte van tekst achterflap eerste druk.*

J. A. ADER-APPELS

EEN GRONINGER PASTORIE
IN DEN STORM

„De trein reed door het land. Het was Koninginnefeest. Onze vorstin vierde haar veertigjarig jubileum."

Dat is het begin van dit boek, waarin de schrijfster op boeiende en aangrijpende, soms ook geestige wijze vertelt van het leven op de pastorie, waar zij met haar jongen echtgenoot kwam te staan aan het begin van het volle leven. En van dan af volgt alles in tempo elkaar op: de gebeurtenissen buitelen als het ware over elkaar heen en we kunnen gerust zeggen dat het leven van deze menschen zich niet langzaam en geleidelijk ontvouwt tot zijn volheid, maar het gaat hier als met een exotische bloem, die, nauwelijks in knop, in zeer korten tijd tot volle pracht komt. Onbegrijpelijk is het, hoe we in deze afgelegen pastorie, op een dorpje in een van de bijna nooit bezochte uithoeken van ons land, de harteklop voelen van het Nederlandsche volk in de jaren, die achter ons liggen.

Waar we dit boek mee vergelijken kunnen? Het zal heel moeilijk zijn om het bij een bepaalde categorie in te deelen, omdat het een apart, een heel bijzonder boek is, een boek, waarvan je, zooals Anne de Vries het uitdrukt, „gaat houden".

Een eigen plek

Uit eigen familievermogen bekostigde Jo eerst de bouw van een nieuw woonhuis, dat na jaren van onrust en omzwervingen geborgenheid moest bieden. In augustus 1944 had de Duitse bezetter een hoogzwangere Jo uit de pastorie gezet en van haar bezittingen beroofd, waarna ze maandenlang bij bevriende boeren en collegae had verbleven. Na de oorlog moest ze de pastorie van Nieuw Beerta opnieuw verlaten, nu vanwege de beroeping van een nieuwe dominee.

◂ *Eerste steenlegging van het woonhuis door Bas Jan Ader, 1947. (coll. Ds. Aderstichting)*

Ze verbleef enige tijd in Zwitserland en kon daarna in Drieborg in het voorhuis van een boerderij verblijven.

Op 22 mei 1947 legde de vijfjarige Bas Jan Ader de eerste steen. Het volgende jaar kon Jo met Bas Jan en Erik het nieuwe huis net buiten de oude zeedijk in Drieborg betrekken. Ontworpen in de sobere wederopbouwstijl van de Delftse school, maar naar de nadrukkelijke wens van Jo met grote ramen aan de voorkant, die zover het oog reikt zicht bieden op de graanakkers van de Kroonpolder met daarboven zijn steeds wisselende wolkenluchten. Opgegroeid en 'thuis' in de bossen van de Utrechtse Heuvelrug had Jo al snel, zoals ze zelf schrijft, 'haar hart verpand aan het vlakke Groninger land'.

Een jaar later was er genoeg geld ingezameld om met de bouw van het kerkelijk centrum te beginnen. Dit verrees achter het woonhuis. Met Pasen 1950 werd de 'leerkamer' ingewijd en in gebruik genomen voor kringwerk en kerkdiensten. Jo zelf duidde het graag aan als 'verenigingsgebouw'.

▸ *Gebrandschilderd glas-in-loodraam in de leerkamer. Dit raam werd bij de opening in 1950 geschonken door de Joodse Invalide. Ds. Bastiaan Ader had personeelsleden en patiënten van deze zorginstelling in Amsterdam helpen onderduiken. De voorstelling geeft een meeuw met kuikens weer en de Latijnse tekst: Tutis sub alis tranquilli – Rustig onder veilige vleugels (van God). (foto Duncan Wijting)*

▸ *Jo in de zithoek van de woonkamer, met uitzicht op de Kroonpolder. (foto E. de Vries, coll. Ds. Aderstichting)*

Werkverdeling

Het verenigingsgebouw werd al snel het centrum van een bloeiend dorpsleven, en ook club- en opbouwwerk van de burgerlijke gemeente vond hier een plek. Het bood ruimte aan kerkdiensten, de zondagsschool, catechisatie, filmvoorstellingen en toneelrepetities. Ook was er een timmerclub, een handwerkclub, een muziekclub, een zangvereniging en een vrouwenvereniging.

▲ *Het woonhuis in aanbouw met daarachter een nog lege Kroonpolder. (foto coll. Ds. Aderstichting)*

In deze jaren was er verder weinig vertier in de omgeving en tv-bezit was nog zeldzaam.

Op Jo's verzoek nam de burgerlijke gemeente Beerta een christelijke jeugdwerker in dienst. Hij leidde in het gebouw groepen en onderhield banden met de kerk. Achter de leerkamer bevond zich op de bovenverdieping een kamer waar de jeugdwerker kon verblijven.

Met de kerkelijke gemeente kwam Jo tot afspraken over de

▲ *De leerkamer in oorspronkelijke staat met het podium, katheder en orgeltje. (coll. Ds. Aderstichting)*

▲ *De leerkamer, achterzijde. (coll. Ds. Aderstichting)*

▲ *Catechisatie of zondagsschool door Jo Ader. (coll. Ds. Aderstichting)*

▼ *Bas Jan en Erik Ader en dorpsgenote Bienie Wolters op pad om een 'krantje' van Jo Ader rond te brengen in Drieborg. Hoewel Jo graag had gewild dat een van haar zonen in zijn vaders voetsporen zou treden, volgden beiden hun eigen weg. Bas Jan werd kunstenaar, Erik werd diplomaat. (foto E. de Vries, coll. Ds. Aderstichting)*

pastorale werkverdeling: Nieuw Beerta was voor de dominee, Drieborg voor haar, afgezien van de bediening van de sacramenten bij doop en stervenswijding. Zij vervulde haar taken tot 1960 onbezoldigd, daarna schonk zij haar vergoeding aan de Ds. Aderstichting.
In maart 1957 legde een felle brand de leerkamer grotendeels in de as, alleen de muren bleven gespaard. De brand was veroorzaakt door een nog niet opgebrande turf die, na de timmeravond op zolder, uit de kachel was gehaald om brandstof te besparen. Al snel kon de leerkamer herbouwd worden, dit keer zonder begaanbare zolder, maar wel met een aangebouwd portaal dat de mogelijkheid bood om later het complex verder uit te breiden.
Een aantal van de op de pagina's 15 tot en met 19 afgebeelde foto's verscheen in de jaren vijftig in twee reportages in het christelijk weekblad *De Spiegel*. Het blad hielp mee geld inzamelen voor de herbouw van de leerkamer na de brand.

◂ *Onthulling monument ter herdenking van de gevallenen in de Tweede Wereldoorlog door een kleine Bas Jan Ader, Nieuw Beerta, 10 mei 1951. (fotograaf onbekend, coll. CHC)*

Gedrevenheid

Jo's werk zou zich niet beperken tot het dorp Drieborg. In heel Oost-Groningen was 'Mevrouw Ader' lange tijd een geliefd voorgangster en spreekster in kerkelijke kring. Haar evangelisatiewerk als antwoord op het communisme sprak aan. Zelf kon zij overigens prima overweg met de communisten: in de oorlog waren zij medestanders geweest.
Erkenning voelde Jo toen ze in 1973, op 67-jarige leeftijd alsnog de domineestitel kreeg, op basis van 'singuliere

▸ *Jo op de fiets op pad door een winderige Kroonpolder. (coll. Ds. Aderstichting)*

gaven'. Jo had nooit onderscheid gekend tussen mannelijke en vrouwelijke talenten. Ook haar man Bastiaan had het altijd vanzelfsprekend gevonden dat zij kerkelijke taken op zich nam.
Deze overtuiging bracht Jo, samen met haar emotionele verbondenheid met het kerkgebouw en haar werk, soms in conflict met haar omgeving. Enerzijds waren er conservatievere ouderlingen, die hoopten dat zij zich na de komst van een nieuwe dominee na de oorlog wel gaandeweg terug zou trekken. Anderzijds groeide in het dorp de wens aan activiteiten met een minder christelijk karakter zoals het repertoire van de zangclub. Haar gedrevenheid en diep gevoelde roeping maakten het voor Jo lastig concessies te doen en tot zakelijke afspraken te komen over het gebruik van het gebouw.

Verzoening

Daar kwam ironisch genoeg bij dat de overheid als buffer tegen het oprukkend communisme in de regio begin jaren zestig de oprichting van een niet-kerkelijk buurthuis in Drieborg financierde. De leerkamer verloor daardoor langzaamaan haar functie voor het dorp.
Vanaf 1960 richtte Jo zich, in contact met de Duitse organisatie Aktion Sühnezeichen op verzoeningswerk tussen Nederlanders en Duitsers. Ze had dit altijd als belangrijk onderdeel van haar taak gezien en wilde haar gebouw graag ontwikkelen tot een conferentieoord voor dit the-

ma. In de zesde druk van haar boek schrijft ze in 1974: *Aan jongere krachten dan de taak het werk verder uit te breiden en ons gebouw te laten uitgroeien tot een oecumenisch ontmoetingscentrum in de ruimte van het Groninger landschap en onder Gods wijde hemel.* Zusterorganisaties in de grensregio beoordeelden die hemel in Drieborg uiteindelijk net iets te wijd voor een succesvol centrum: zij zagen dat liever in een dichter bevolkte gemeente verschijnen. Jo bleef wel Duitse groepen ontvangen, maar de uitwisseling kreeg geen permanent karakter.

Uit bovenstaand citaat blijkt dat Jo midden jaren zeventig besefte dat haar maatschappelijke taak min of meer volbracht was. Toch bleef zij zich, ook toen haar gezondheid het eigenlijk al niet meer toeliet, inzetten voor haar kerkelijke gemeente en haar geloof. In de laatste jaren van haar leven kampte Jo met toenemende dementie. Ze overleed op 31 juli 1994 op 88-jarige leeftijd in een verpleeghuis in Winschoten en kreeg haar laatste rustplaats op de begraafplaats van Nieuw Beerta.

Sober maar herbergzaam

Woonhuis en leerkamer zijn ontworpen door de architect Henk (H.T.) Timmer (1913-1975). Hij volgde zijn opleiding aan de HTS in Groningen. Voor zijn vader Jan Timmer, die een bouwbedrijf had in Haren, ontwierp hij mee aan diverse villa's aldaar. In de oorlog werkte Henk voor de gemeente Winschoten en na de oorlog begon hij daar zijn eigen bureau. Hij ontwierp aanvankelijk vooral woningen, veelal in de traditioneel landelijke stijl die vaak als Delftse school wordt aangemerkt. Hij was daarbij doorgaans wars van versieringen, voorop stond dat de verhoudingen goed moesten zijn. Zijn zoon, architect Jan Timmer, die na zijn vaders overlijden terugkeerde naar Winschoten, zou onder meer bekendheid verwerven als grondlegger van het idee voor Blauwe Stad, met het doel stagnatie in de regio Oost-Groningen te doorbreken.

In zijn soberheid beschikt het complex in Drieborg over subtiele detaillering die verwijst naar de kerkelijke func-

▲ *Het metselwerk in 'romaanse' boogjes in de zijgevel. (foto Duncan Wijting)*

▲ *Luidklok aan de achterzijde van de leerkamer. (foto Duncan Wijting)*

▼ *Leerkamer en platdakaanbouw. (foto Inge Dekker)*

▼ *De boomgaard aan de achterzijde. (foto Duncan Wijting)*

◂ *Ingemetselde brievenbus. (foto Duncan Wijting)*

▴ *Dit houten spreukbordje was voor Jo het belangrijkste voorwerp om mee te nemen bij de huisuitzetting uit de pastorie in Nieuw Beerta door de Duitse bezetter in 1944. (foto Duncan Wijting)*

▾ *Deel van de boekenkast uit de pastorie in Nieuw Beerta waaraan de maat van de studeerkamer werd aangepast. (foto Duncan Wijting)*

▾ *Stalen spoor- of tramrails gebruikt als dakgording in het woonhuis. (foto Duncan Wijting)*

tie. Zo lijkt het gemetselde boogfries onder de goot van de langsgevels geïnspireerd door de romaanse bouwkunst van de Groninger kerken. Ook de ritmische verdeling van de raampartijen aan weerszijden van de leerkamer lijkt ontleend aan traditionele kerkenbouw.
Tegen de achtergevel van het gebouw hangt een kleine luidklok. De karakteristieke entree is na de brand in 1957 vervangen door een platdakaanbouw. Hierin bevinden zich toiletten en een eenvoudige ‘Piet Zwart’ Bruynzeelkeuken.
In de leerkamer is na de brand het interieur verhoogd. Zo werd het beeld van een kerkruimte versterkt en ontstond een beter binnenklimaat. Hier bevonden zich een podium en een mobiel katheder. Een deel van het meubilair uit de jaren vijftig is bewaard gebleven.

Het woonhuis heeft Jo altijd als herbergzaam ervaren. Het beschikt op de begane grond over een woonkamer en een studeerkamer. De eerste verdieping telt drie slaapkamers en op zolder bevindt zich ook een kamer die kunstenaar Bas Jan Ader enige tijd als atelier gebruikte.
Bijzonder is dat de afmetingen van de studeerkamer afgestemd werden op de boekenkast uit de oude pastorie. Deze kast was rond 1938 gemaakt door het bouwbedrijf van de vader en broers van Jo Ader in Driebergen. Van oudsher vervullen boeken een belangrijke functie op een pastorie. Bij de gehaaste huisuitzetting door de Duitsers ging Jo’s aandacht vooral hiernaar uit. De kerkenraad en dorpsbewoners hielpen haar zo veel mogelijk boeken veilig te stellen.
Opmerkelijk is ook het materiaalgebruik in de woning. Door het naoorlogs tekort aan hout werd voor de vloeren ter plekke gestort gewapend beton gebruikt. De gordingen in de kap zijn van ijzeren spoorrail en voor het dakbeschot werden houtwolcementplaten toegepast. De vloerbedekking bestond uit Genemuider matten (biezen tegels). Het huis beschikte aanvankelijk niet over waterleiding, er werd gebruik gemaakt van regenwateropvang.

Het oorspronkelijke tuinontwerp, met boomgaard en bessentuin, was van Dick Deenik, een neef van Jo Ader. Hij was tijdens de oorlog een van de 'vaste' onderduikers geweest en ontwikkelde zich daarna tot tuinarchitect. In 1999 is op de hoek van het terrein een 'openbaar hoekje' aangelegd met een rustbankje waar passanten kunnen genieten van het weidse uitzicht op het Groninger land met Duitsland aan de horizon.

Voor meer informatie over het werk van kunstenaar Bas Jan Ader zie onder meer: www.youtube.com en diverse websites

▲ *Bas Jan Ader als twintiger. (foto part.collectie)*

▲ *De zolderkamer die korte tijd fungeerde als atelier van Bas Jan Ader, waarschijnlijk nog in de originele kleurstelling van de kunstenaar. (foto Duncan Wijting)*

Naar een nieuwe bestemming

Met de overdracht van het Aderhuis van de relatief kleine Ds. Aderstichting aan de SOGK hoopt de jongste zoon van Jo en Bastiaan Ader, Erik Ader, de kans op behoud ervan voor de gemeenschap te vergroten. Hiermee wordt ook de beleefbaarheid van de belangwekkende menselijke geschiedenissen die eraan verbonden zijn geborgd. Als tastbare herinnering aan het werk van een bijzonder echtpaar dat in de consequente naleving van hun idealen en de strijd voor vrijheid een hoge prijs moest betalen.

Door ontkerkelijking, vergrijzing en bevolkingskrimp in de regio heeft het complex zijn oorspronkelijke functie van pastorie en kerkelijk centrum goeddeels verloren. Onderhoud is hard nodig en er zal een nieuwe bestemming moeten worden gezocht. De idealen van Bastiaan en Jo Ader en het optimisme, de naoorlogse veerkracht en het organisatievermogen van grondlegster Jo Ader kunnen hierbij inspireren. Ook de inspiratiebron die het werk van kunstenaar Bas Jan Ader wereldwijd is geworden voor veel andere kunstenaars, biedt aanknopingspunten voor herbestemming.

De Stichting Oude Groninger Kerken zal haar capaciteiten van harte inzetten om het Aderhuis een nieuw leven te geven.

Colofon

De uitgave *Het verhaal en de betekenis van het Aderhuis in Drieborg* is geschreven en samengesteld door Inge Dekker in opdracht van Stichting Oude Groninger Kerken ter ondersteuning van de aanvraag voor de monumentenstatus van het Aderhuis in Drieborg.

De tekst is onder meer gebaseerd op informatie van Erik Ader, het boek *Een Groninger pastorie in de storm (6e druk, 1974)* en het artikel van Els Boon: 'Een gezamenlijke roeping alleen voortgezet', in: *Van kansel naar barak, Jaarboek voor de geschiedenis van het Nederlands protestantisme na 1800*, jaargang 19, 2011.

Tekst, samenstelling en beeldredactie – Inge Dekker
Beeldmateriaal – Groninger Archieven (G.A), Cultuurhistorisch Centrum Oldambt (CHC), Ds. Aderstichting, particuliere collectie.
Fotografie – Duncan Wijting, Inge Dekker
Tekstredactie – Josée Paauw
Ontwerp en vormgeving – Flip Ekkers i.s.m. Bas Ekkers
Drukwerk en afwerking – Netzodruk Groningen
Productie – Ekkers & Paauw

Van sommige foto's konden de fotograaf of eventuele nog rechthebbenden niet achterhaald worden. Mocht u rechthebbende zijn van in deze brochure opgenomen beelden, dan verzoeken wij u hierover indien gewenst contact op te nemen met de Stichting Oude Groninger Kerken.

copyright © 2019 Stichting Oude Groninger Kerken

Uitzicht over de polder rond Drieborg.
(foto Duncan Wijting)

STICHTING OUDE GRONINGER KERKEN

Uit recent onderzoek van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed blijkt dat herinneringserfgoed een belangrijke functie heeft in het tastbaar en beleefbaar maken van het verleden. Door een gebouw monumentale bescherming te verlenen blijft het verhaal dat het vertelt, behouden voor de toekomst.

Een gebouw dat die monumentale bescherming zeker verdient is het Aderhuis in Drieborg. Dit complex werd in 1950 gerealiseerd door de bevlogen predikantsvrouw en oorlogsweduwe Johanna Adriana Ader-Appels en is in 2019 eigendom geworden van de Stichting Oude Groninger Kerken. Deze brochure vertelt in vogelvlucht de achtergronden van dit levenswerk van ‘Mevrouw Ader’ in Oost-Groningen.